

Izvještaj o poštivanju ljudskih prava u 2011. godini:

Ured za demokraciju, ljudska prava i rad
2010 Country Reports on Human Rights Practices
21. lipnja 2012.

IZVRŠNI SAŽETAK

Republika Hrvatska je ustavna parlamentarna demokracija. Zakonodavna vlast pripada jednodomnom parlamentu (Saboru). Predsjednik obnaša funkciju šefa države i imenuje premijera koji predvodi Vladu. Domaći i međunarodni promatrači su izjavili da su parlamentarni izbori održani u prosincu bili u skladu s međunarodnim standardima. Snage sigurnosti odgovaraju civilnim vlastima.

Najvažniji problemi u zemlji tijekom godine bili su socijalna diskriminacija i neki slučajevi nasilja usmjerenog prema pripadnicima etničkih manjina, posebice Srbima i Romima, a koji su destimulirali povratak raseljenih osoba u svoje domove, usporili povrat imovine i odgodili oporavak od sukoba početkom 90-ih godina prošlog stoljeća. Neprijateljstvo i nasilje usmjereni prema lezbijkama, homoseksualcima, biseksualcima i transrodnim osobama (LGBT) su se tijekom godine povećali. Korupcija dužnosnika ostala je duboko ukorijenjen problem unatoč kaznenom progonu bivšeg premijera i drugih viših hrvatskih dužnosnika koji je u tijeku.

Ostali važni problemi s ljudskim pravima uključuju uvjete u zatvorima poput prenatrpanosti te odugovlačenje u pravosudnom sustavu. Zahtjevi za povratom imovine proizašli iz 2. svjetskog rata, komunističke ere te ratova iz 1991-1995. ostaju neriješeni. Prijavljeni su i slučajevi ograničavanja slobode udruživanja, zlostavljanja djece, ograničavanja prava na štrajk, ograničavanja kolektivnog pregovaranja te problemi s dječjim radom.

Vlada je poduzela značajne korake kako bi kazneno gonila i kaznila dužnosnike koji su zlorabili ljudska prava. No nije uspjela uspostaviti sigurnost kažnjavanja za zlorabitelje, a ostaju i etničke predrasude iz ratova iz 1991-1995..

1. odjeljak - Poštivanje integriteta osobe, uključujući slobodu od:

a. Proizvoljnog ili nezakonitog oduzimanja života

Nije prijavljeno da su vlada ili njezini zastupnici počinili proizvoljna ili nezakonita ubojstva.

b. Nestanka

Tijekom godine nisu prijavljeni novi politički motivirani nestanci.

c. Mučenja ili drugog okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja

Ustav i zakon zabranjuju takve postupke i nije prijavljeno da ih je vlada primjenjivala.

Uvjjeti u zatvorima i pritvorima

Pravobranitelj za ljudska prava je redovito obilazio zatvore diljem zemlje kako bi ocijenio uvjete. Prema riječima pravobranitelja, postupanje sa zatvorenicima je uglavnom humano. Zatvorenici su imali pitku vodu. No pravobranitelj je kao probleme istaknuo lošu ventilaciju, nedostatno vrijeme za boravak na otvorenom, nedostatak svježeg zraka i premalo prilika za rad. Premda su zatvorenici u pravilu imali pristup zdravstvenoj zaštiti, zdravstveno osoblje nije bilo stalno zaposleno u svim zatvorima pa su tako nastajali nedostaci u zdravstvenoj zaštiti. Pristup dostatnim psihijskim uslugama i specijalistima predstavlja problem.

Središnji ured Uprave za zatvorski sustav koji nadzire uvjete u zatvorima odgovorio je na pritužbe o uvjetima u zatvorima koje je uložio pravobraniteljev ured i ispravio neke probleme. Uvjeti za žene su česti bolji nego za muškarce; žene koje rode u zatvoru mogu zadržati dijete sa sobom do tri godine.

Zatvorski je sustav kapaciteta 5.200 do 5.300 osoba. Prema najnovijem izvještaju pravobranitelja, procjenjuje se da se u zatvorima, kaznionicama i popravnim domovima za maloljetnike krajem 2010. godine nalazilo 5.230 osoba. Među njima je bilo 249 žena i 76 maloljetnika. Nastupilo je ukupno 13 smrti (11 prirodnih smrti i dva samoubojstva).

Zatvorenici i pritvorenici su imali pristup posjetiteljima u razumnim granicama te im je dopušteno provođenje vjerskih običaja. Vlasti nisu zatvorenicima i pritvorenicima dopuštale podnošenje pritužbi pravosudnim tijelima bez nadzora. Vlasti su dopuštale zatvorenicima da zatraže istragu uvjerljivih navoda o nehumanim uvjetima, a pravobranitelj je prijavio da je zatvorsko osoblje verbalno šikaniralo neke zatvorenike koji su se žalili.

Pravobranitelj nema ovlasti za pitanja kao što su alternative zatvaranju za nenasilne počinitelje ili kako bi se smanjila pretrpanost. Ne može se baviti ni zatvaranjem maloljetnih počinitelja ili poboljšati postupke pritvaranja prije suđenja, jamčevine i vođenja evidencije kako bi se osiguralo da zatvorenici ne služe kaznu veću od maksimalne predviđene za djela koja im se stavljuju na teret. Pravobranitelj može intervenirati samo u vezi uvjeta u zatvorima. Njegovo mišljenje nije obvezujuće.

Vlada je 25. svibnja otvorila novi zatvor u Glini kako bi se uskladila s uredbom

Ustavnog suda iz 2009. godine o smanjivanju pretrpanosti u kaznenom sustavu u roku od pet godina. Premda je ustanova predviđena za 420 zatvorenika, pravobranitelj je zabilježio da nova ustanova zbog povećanih stopa zatvaranja neće smanjiti preatrpanost zatvora u zemlji.

Vlada je dopuštala posjete neovisnih promatrača za ljudska prava, uključujući Međunarodni odbor Crvenog križa te Odbor za sprečavanje mučenja Vijeća Europe u skladu s njihovim standardnim modalitetima.

d. Proizvoljno uhićivanje ili zadržavanje

Ustav i zakon zabranjuju proizvoljno uhićivanje i pritvaranje, a vlada se u pravilu pridržavala tih zabrana.

Uloga policije i sigurnosnog aparata

Nacionalna policija ima primarnu odgovornosti za domaću nacionalnu sigurnost. No u slučaju nereda premijer i predsjednik mogu pozvati vojsku da zavede sigurnost. Obavještajna služba je pod ovlasti premijera i predsjednika. Neovisni nadzorni odbor prati rad obavještajne službe.

Postupci uhićivanja i postupanja u pritvoru

Po novom zakonu o kaznenom postupku koji je 1. rujna stupio na snagu za sve vrste državnih odvjetnika, državni odvjetnici mogu zadržati osumnjičenu osobu najdulje 48 sati. U svim slučajevima istražni sudac mora u roku od 12 sati odlučiti hoće li produljiti pritvor radi daljnje istrage. Istražni pritvor u pravilu traje do 30 dana, no zakon dopušta pritvaranje u trajanju od šest mjeseci prije suđenja. Sud u određenim slučajevima može produljiti to razdoblje na 12 mjeseci, prvenstveno za ratne zločine, korupciju i organizirani kriminal na zahtjev državnog odvjetništva. Sudovi mogu puštati pritvorenike da se brane sa slobode. Pritvori su dopuštali posjete članova obitelji. Državno odvjetništvo u Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (USKOK) provodi taj zakon od 2009. godine.

Zakonom je predviđeno da su istražni suci odgovorni za praćenje istraga, pritvaranje i zaštitu ljudskih prava te za nadziranje odnosa između državnog odvjetništva i optuženika. Istražni suci usto donose rješenja o žalbama na naloge za pritvaranje te o korištenju specijalnih istražnih tehnika kao što su praćenje, prisluskivanje i pretrage. Zakon također predviđa „pritvorskog nadzornika“ koji se dužan pobrinuti da se ne krše ustavna prava pritvorenika.

Oprost: Zakon dopušta oprost u predmetima ratnih zločina. Državno odvjetništvo je krajem 2008. godine pokrenulo akcijski plan koji između ostalog predviđa reviziju svih optužnica za ratne zločine ili istraga u tijeku. Otkad je stupio na snagu 2009. godine, državni odvjetnici su ublažili optužbe s ratnih zločina na oružanu pobunu na što se primjenjuje oprost ili su poništili postupke iz drugog razloga kao

što je nedostatak dokaza.

e. Uskraćivanje poštenog javnog suđenja

Ustav i zakoni je omogućavaju neovisnost pravosuđa, a vlada je uglavnom poštivala neovisnost sudstvai. Pravosuđe je i dalje patilo od velikog broja zaostalih predmeta. Ministarstvo pravosuđa je prijavilo da je pred sudovima s 30. rujnom ostalo 810.735 neriješenih predmeta.

Postupci suđenja

Ustav i zakon predviđaju pravo na javno suđenje, a neovisno pravosuđe je uglavnom provodilo to pravo. Optuženici uživaju pretpostavku nevinosti. Pravni sustav za rasprave u predmetima koristi sudsko vijeće koje u nekim slučajevima uključuje suce laike, a ne porotu. Optuženici imaju pravo na branitelja koji će biti prisutan na suđenju, na suočavanje sa svjedocima protiv sebe i ispitivanje istih te na predstavljanje svjedoka i dokaza u svoje ime. Optuženici imaju pristup dokazima u vezi svog predmeta te imaju pravo žalbe.

Ustavni je sud 6. travnja poništio pet članaka zakona o besplatnoj pravnoj pomoći zbog ograničavajućih i nedovoljno definiranih odredaba koje su ranjivim osobama otežavale pristup besplatnoj pravnoj pomoći. 14. srpnja je na snagu stupio izmijenjeni zakon u skladu sa zahtjevima Ustavnog suda. No skupina od 30 nevladinih udruga koju čine krovna nevladina udruga Kuća ljudskih prava, pučki pravobranitelj i pravni stručnjaci s Pravnog fakulteta u Zagrebu sumnjuju da će novi zakon značajno poboljšati sustav upućivanja ili pravnu pomoć učiniti pristupačnijom.

Sabor je 6. svibnja usvojio izmjene i dopune zakona o primjeni Statuta Međunarodnog kaznenog suda kojima je između ostalog isključiva nadležnost za sve nove ratne zločine dodijeljena četirima županijskim sudovima u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu. Predmeti koji su u tijeku na 15 županijskih sudova mogu se nastaviti u tim mjestima nadležnosti. Izmjene i dopune omogućavaju nacionalnim sudovima da koriste dokaze koje je prikupio Međunarodni kazneni tribunal za bivšu Jugoslaviju (ICTY) u domaćim suđenjima za ratne zločine, čime je ukinuta odluka Vrhovnog suda po kojoj se iskazi svjedoka s ICTY-a nisu mogli koristiti kao dokaz za osuđivanje.

Zakon o kaznenom postupku predviđa ponovno otvaranje predmeta ratnih zločina za koje se sudilo u odsutnosti po predočenju novih dokaza od strane optuženika ili državnog odvjetnika, bez obzira na to nalazi li se optuženik u zemlji ili ne. Državno odvjetništvo je od usvajanja akcijskog plana glavnog državnog odvjetnika 2008. godine zatražilo da se suđenje ponovo pokrene za 94 pojedinačnih optuženika, dok je dodatnih 22 pojedinačnih optuženika zatražilo da im se presude donesene u odsutnosti ponovno otvore, a dva su zahtjeva podnijeli sudovi. Zahtjeve su podnijeli prvobitno nadležni sudovi. Stoga su sudovi pristali ponovno

otvoriti predmete za ukupno 118 optuženika od 464 presuda donesenih u odsutnosti.

Zagrebački županijski državni odvjetnik je 8. lipnja podigao optužnicu protiv bivšeg dužnosnika Ministarstva unutarnjih poslova Tomislava Merčepa za ratne zločine jer je navodno naređivao svojim podređenima da ubiju pritvore ili na nehuman način tretiraju više od 50 civila i jer nije spriječio te radnje tijekom rata od 1991-1995.

Policija je 20. lipnja uhitila Đuru Brodarca, ratnog zapovjednika sisačke policije, njegovog zamjenika Vladu Milankovića te pripadnika rezervnog sastava policije Dragu Bošnjaka u vezi ratnih zločina počinjenih u Sisku protiv osoba srpske nacionalnosti 1991. i 1992. godine. Ispitivana je zapovjedna odgovornost Brodarca i Milankovića, dok se za Bošnjaka navodi da je bio izravno umiješan u ratne zločine. Brodarac je umro 13. lipnja. Osječki je županijski državni odvjetnik 16. prosinca podigao optužnicu protiv Milankovića i Bošnjaka.

Vlada je u siječnju otvorila tri odjela za podršku žrtvama i svjedocima na Županijskom sudu u Rijeci, Sisku i Splitu, uz potporu Razvojnog programa UN-a (UNDP), a nakon probnog programa na županijskim sudovima u Osijeku, Vukovaru, Zadru i Zagrebu. Vlada je usto uspostavila nacionalnu mrežu od sedam ureda te nacionalni odbor za koordinaciju širenja podrške žrtvama i svjedocima te je ugradila video-link opremu za vođenje rasprava na udaljenosti. No Organizacija za europsku sigurnost i suradnju (OSCE) izvjestila je da sući sporo prihvataju tu novu tehnologiju.

Županijski sud u Zagrebu je naložio da policija privede predsjednika Dalmatinskog komiteta za ljudska prava Tončija Majića radi psihijatrijskog vještačenja zbog činjenice da je poderao više hrvatskih zastava te ih poslao u ured predsjednika Josipovića i glavnog državnog odvjetnika Mladena Bajića. Majić je priznao djelo, no nije optužen za kazneno djelo. Majić je poznat po zalaganju za prava osoba srpske nacionalnosti koje su bile žrtve mučenja u zatvoru Lora u Splitu. Mediji su izvjestili da je Majić poslao poderane zastave tim najvišim dužnosnicima u znak protesta protiv, kako to Majić vidi, nedostatka djelovanja od strane državnog odvjetništva u predmetima ratnih zločina. Neki su se aktivisti za ljudska prava, poput Vesne Teršelić, voditeljice Dokumente, nevladine udruge koja podupire mirenje putem suočavanja s prošlosti, usprotivili pravnom postupku protiv Majića. Teršelić je kazala da je rastrgana zastava "simbol građanskog pravosudja protiv neučinkovitog pravosuđa te da se ne može smatrati kaznenim djelom". Jedan je sudski dužnosnik istakao da je naloženo da se Majić "privede radi psihijatrijskog vještačenja zbog sumnji u njegovu ubrovjivost". Majić je odbio ispuniti taj zahtjev za vještačenjem te je odmah pušten. Uništavanje hrvatske zastave kažnjava se s do tri godine zatvora.

Vlada je poduzela dodatne korake kako bi spriječila zastrašivanje svjedoka u predmetima ratnih zločina.

Politički zatvorenici i pritvorenici

Nisu prijavljeni politički zatvorenici ili pritvorenici.

Odluke regionalnog suda za ljudska prava

Europski sud za ljudska prava (ECHR) je od siječnja do prosinca utvrdio da je vlada povrijedila Europsku konvenciju o ljudskim pravima u 29 predmeta. U predmetu Jularić v. Hrvatska ECHR je naložio vradi da plati predragatelju 30.000 eura (\$38.845) iz razloga što nije pravilno istražena smrt njezinog supruga od strane paravojnih formacija 1991. godine. ECHR je do kraja godine donio 126 presuda protiv vlade, čiju provedbu nadzire Odbor ministara Vijeća Europe. Hrvatska je ispunila presudu ECHR-a iz 2010. da se plati odšteta obitelji s 15 romske djece koja su segregirana u školi te je poduzela mjere kako bi se ubuduće spriječile slične povrede. (Vidi 5. odjeljak, Vladin stav u pogledu međunarodne i nevladine istrage navodnih povreda ljudskih prava.) Hrvatska je usto tijekom godine platila odštetu trima kršćanskim zajednicama za koje je ECHR 2010. godine presudio da imaju pravo na vladinu potporu.

Gradičanski sudski postupci i pravni lijekovi

Pojedinci mogu tražiti odštetu za povredu ljudskih prava ili ukidanje iste i mogli su se žaliti na odluke ECHR-a. No stalni zaostaci s predmetima izazvali su zabrinutost u pogledu djelotvornosti i učinkovitosti pravosuđa. Upravno- pravni lijekovi su dostupni i za navodne povrede.

Povrat imovine

Vlada se tijekom godine trudila vratiti privatnu imovinu zakonskim vlasnicima. No zakon koji dopušta darovanje stanova u državnom vlasništvu izbjeglicama daje prednost pravima privremenih stanara, prvenstveno Hrvata koji su raseljeni ili izbjegli tijekom ratova 90-ih godina prošlog stoljeća u odnosu na prava prvobitnih vlasnika koji su pretežito Srbi izbjegli iz svojih domova. Zakon predviđa odštetu putem zamjene imovine kroz upravne postupke za vlasnike koji ne mogu ostvariti povrat bivše imovine. Vlada je tijekom godine riješila devet predmeta povrata imovine. U pet slučajeva vlasnici nisu mogli stupiti u posjed svoje imovine te su čekali dovršenje upravnih postupaka.

Stupanje u posjed stanova koji su nekad pripadali etničkim Srbima se nastavilo. Sabor je 13. svibnja usvojio promjene zakona o područjima od posebne državne skrbi (područjima zahvaćenima ratom) po kojem bi vlada preuzeila obavezu vlasnika da isplati protupravne stanare, pretežito etničke Hrvate, koji traže povrat svog takozvanog "netraženog ulaganja" (npr. uređenje nekretnine od strane stanara). Ta mjeru za cilj ima ubrzavanje rješavanja tih predmeta kako bi se izbjegla dražba i prodaja tih nekretnina i tako platila odšteta protupravnim

stanarima. Dražbe su prije bile česte jer mnogi vlasnici nisu mogli platiti "netraženo" ulaganje. Zakon usto dopušta da se nekretnine u državnom vlasništvu daruju tim protupravnim stanarima nekretnine u privatnom vlasništvu. Primatelji tih darova su uglavnom bili hrvatski doseljenici iz Bosne i Hercegovine i Kosova. Prema UNHCR-u dosad nijedna nekretnina nije darovana osobi srpske nacionalnosti. Od 19.280 privatnih nekretnina upisanih kao nastanjenih, 19.267 su ih preuzeli zakonski vlasnici. Privatna nekretnina nije vraćena u 13 "predmeta netraženih ulaganja" koji se još vode na sudovima.

Vlada je u rujnu po prvi put postupila po novom zakonu kad je odlučila preuzeti ulogu vlasnika u predmetu osobe srpske nacionalnosti koja je vlasnica nekretnine, Milice Miladinović. No vlasnica je odbila nagodbu jer je smatrala da je nepoštena. U tom je predmetu koji je godinama bio pod povećalom javnosti općinski sud u Zlataru naložio da se u kolovozu održi dražba. No vlada je u rujnu zatražila da sud postane stranka u postupku i preuzme obvezu isplate privremenog stanara. Sudska se odluka na kraju godine još uvijek čekala.

Predmeti u kojima se radi o povratu imovine oduzete tijekom 2. svjetskog rata i komunističke ere i dalje su problem. Zakon o povratu imovine i obeštećenju za imovinu oduzetu tijekom komunističke ere dopušta povrat imovine samo osobama koje su bile državljeni 1996. godine kad je Sabor donio zakon. Slijedom toga se zakon ne primjenjuje na osobe čija je imovina izvlaštena, a koje su napustile zemlju i postale državljanima drugih zemalja.

Povrat zajedničke imovine ostao je problem za Srpsku pravoslavnu crkvu i Koordinaciju židovskih općina Hrvatskoj, krovnu organizaciju koja zastupa Židovsku općinu Zagreb i manje općine diljem zemlje. Ministarstvo pravosuđa je u kolovozu prenijelo vlasništvo nad nekretninom u gradu Pirovcu na Židovsku općinu Zagreb. Brojni židovski zahtjevi koji se tiču zajedničke imovine,, uključujući poznati slučaj "Amruševa 8", ostaju neriješeni. Jugoslavenske su vlasti nacionalizirale zgradu nakon 2. svjetskog rata i još je uvijek upisana na poljoprivrednu zadrugu. 2004. godine tadašnji se ministar pravosuđa obvezao vratiti tu nekretninu.

f. Proizvoljno ometanje privatnosti, obitelji, doma ili korespondencije

Ustav i zakon zabranjuju takve radnje, a vlada je u praksi uglavnom poštivala te zabrane.

2. odjeljak - Poštivanje građanskih sloboda, uključujući:

a. Slobodu govora i medija

Stanje slobode govora i medija

Ustav i zakon općenito omogućavaju slobodu govora i medija, no rastući gospodarski pritisci navodili su novinare na autocenzuru. Točnije, brojni su novinari izjavili da nakladnici i vlasnici medija strahuju da će izgubiti oglašivače ako budu objavljuvali negativna izvješća o njima. Novinari su često prakticirali autocenzuru prilikom izvještavanja o oglašivačima ili o osobama s kojima su isti politički povezani. Na lokalnoj razini povremeno prijavljivani izravnii vladini pokušaji utjecanja na medije.

Sloboda govora: Zakonom je za govor mržnje predviđena zatvorska kazna u trajanju od najmanje šest mjeseci, a najviše pet godina. Govor mržnje putem interneta kažnjava se zatvorskom kaznom u trajanju od šest mjeseci do tri godine. Premda je sloboda govora zajamčena ustavom, kazneni zakon sankcionira osobe koje postupaju "s ciljem širenja rasne, vjerske, spolne, nacionalne i etničke mržnje ili mržnje na temelju boje kože ili seksualnog opredjeljenja ili drugih karakteristika".

Sloboda medija: Mnoge su se privatne novine i časopisi izdavali bez uplitanja vlasti. No s obzirom da vlasništvo nad medijima nije u cijelosti transparentno, neki su poslovni i politički interesi prikrivali svoj utjecaj na medijske kuće. Bilo je prijava da su oglašivači nastojali spriječiti objavu negativnih članaka. U tim je prijavama zabilježeno i da su neki mediji prijetili da će objaviti negativne napise kako bi iznudili novac od privatnog sektora.

Medijska organizacija istočne Europe (SEEMO), koja je povezana s Međunarodnim novinarskim institutom (IPI), posjetila je zemlju u siječnju, s time da je IPI bio dio misije za slobodu medija. Delegacija je zabilježila više područja zabrinutosti, uključujući pritisak od strane političkih i poslovnih skupina, nedostatak transparentnog vlasništva nad medijima te prijetnje i napade prema novinarima koji izvještavaju o organiziranom kriminalu i korupciji.

Zakon državnu televiziju i radijske mreže regulira odvojeno od ostalih elektroničkih medija. U zemlji posluju neovisne televizijske i radijske postaje, a dva od četiri nacionalna televizijska kanala su privatni i neovisni. Nije bilo prijava da vlada utječe na te kuće putem prihoda od oglašavanja.

Lokalne su uprave bile suvlasnici ili vlasnici otprilike 70 posto lokalnih medija, što

ih čini posebno osjetljivima na političke pritiske. Oko 46 posto lokalnih radijskih postaja ovisilo je o lokalnim vlastima za finansijsku podršku.

Zoran Šprajc, jedan od najpoznatijih novinara u zemlji, suspendiran je 20. prosinca od vođenja i uređivanja najgledanije emisije na Hrvatskoj televiziji (HTV) koja je u državnom vlasništvu zbog navodne cenzure od strane nacionalnog programskog vijeća. Sukob je izazvala reportaža koju je HTV emitirao povodom 20. obljetnice pada Vukovara, a koja je aludirala da je Vukovar možda bio vojno žrtvovan od strane nove neovisne vlade u Zagrebu. Hrvatsko novinarsko društvo je osudilo "nezakonitu i netransparentnu" suspenziju Šprajca i još jednog urednika, Stipe Alfiera.

Hrvatsko novinarsko društvo (HND) je 11. prosinca izrazilo ozbiljnu zabrinutost u vezi "kampanje medijskog progona" koji su lokalni medij iz Osijeka provodili protiv novinara Jutarnjeg lista Drage Hedla. Hedla je 7. prosinca predsjednik Ivo Josipović odlikovao povodom Međunarodnog dana ljudskih prava. Sljedećeg je dana Komisija *Justitia et Pax* Hrvatske biskupske konferencije izrazila "nezadovoljstvo i duboku nevjericom" te zatražila da Josipović povuče odlikovanje zbog Hedlovog navodnog pisanja protiv crkve prije 30 godina. Zabrinutost HND-a bila je potaknuta brojnim prijetnjama smrću koje je Hedl primao tijekom višegodišnjeg pisanja o ratnim zločinima. Hedl je bio prvi novinar koji je iznio dokaze o ratnim zločinima koje je počinio Branimir Glavaš, počasni predsjednik Hrvatskog demokratskog saveza Slavonije i Baranje, a koji je trenutno u zatvoru u Bosni i Hercegovini radi ratnih zločina. HND, IPI i SEEMO su 19. srpnja zatražili da policija i državno odvjetništvo istraže prijetnje smrću koje su navodno najviši vojni dužnosnici uputili Hedlu.

Večernji list je 11. rujna objavio članak o "protuzakonitom financiranju" predizbornih kampanja od strane Hrvatske demokratske zajednice (HDZ). USKOK je 15. rujna pozvao Josipa Bohutinskog, jednog od autora članka, na svjedočenje. Policija je tražila da novinar otkrije svoje izvore, no čini se da na njega nije izvršen pritisak da to učini. Pozivajući se na zakon o slobodi medija, Bohutinski nije surađivao. Bivša hrvatska premijerka Jadranka Kosor, šefica tada vladajućeg HDZ-a, izjavila je da se zviždači moraju ispitati i da će se provesti temeljita istraga. Oliver Vujović, glavni tajnik SEEMO-a, 16. je rujna "oštrosudio taj politički i policijski pritisak na novinare [koji su razotkrili navodno protuzakonito financiranje stranke]" te izjavio da "novinari ne moraju otkrivati izvore i da su takve kampanje namijenjene širenju straha". HDZ je 9. prosinca optužen za navodno protuzakonito financiranje stranke.

Mediji su 8. studenog objavili da je TV novinarka Nove TV Danka Derifaj primila prijetnje smrću od Udruge šljunčara na Facebooku zbog izvještavanja o šljunčarskoj industriji. Derifaj je o prijetnjama obavijestila policiju. Ista je skupina prethodno podnijela tužbu radi klevete protiv Derifaj radi pisanja o tome.

Zakoni o kleveti/Nacionalna sigurnost: Kleveta je kazneno djelo. Vladajući HDZ je

tvrđio da određeni medijski napisi u kojima se navodi korupcija na razini čitave države predstavljaju klevetu, no tijekom godine nije bilo prijava o pokretanju politički motiviranih postupaka radi klevete. Brojni su predmeti klevete iz prethodnih godina ostali neriješeni zbog zaostataka na sudovima. Sudovi mogu izreći novčanu kaznu, no ne i zatvorsku kaznu osobama osuđenima za klevetu.

Nevladin utjecaj: Splitska je policija 11. lipnja objavila da je nakon nereda tijekom splitske Gay Pride parade snimatelj neovisne mreže RTL pretrpio potres mozga kad je pogoden ciglom te da su ozlijedjeni i novinari neovisnih medija RTL-a i HINA-e. HND je izrazio šokiranost tim nasiljem, optužio "nespremnu" policiju te zatražio da policija i istražna tijela kazne počinitelje. Policija je uhitila 100 počinitelja, a dosad je jedan počinitelj 30. studenog dobio uvjetnu kaznu od godine dana zbog nasilničkog ponašanja i govora mržnje. Još 14 osoba je optuženo za slična kaznena djela, a 25 odraslih osoba i četiri maloljetnika su još uvjek pod istragom. (vidi 6. odjeljak, Društveno zlostavljanje, diskriminacija i nasilna djela na temelju seksualnog opredjeljenja i rodnog identiteta).

Internetska sloboda

Nije bilo vladinih ograničavanja pristupa internetu ili uvjerljivih prijava da vlada nadzire e-poštu ili internetske chat roomove. Pojedinci i skupine mogu isticati svoje stavove putem interneta, uključujući e-poštu.

Akademска sloboda i kulturne manifestacije

Nije bilo vladinih ograničavanja akademске slobode ili kulturnih manifestacija.

b. Sloboda mirnog okupljanja i udruživanja

Sloboda okupljanja

Ustav i zakon predviđaju slobodu okupljanja, a vlada je uglavnom poštivala to pravo u praksi.

Sloboda udruživanja

Ustav i zakon predviđaju slobodu okupljanja, a vlada je uglavnom poštivala to pravo u praksi, no zakon daje Ministarstvu pravosuđa nadležnost za osnivanje i interno vođenje nevladinih udružbi. Premda su vlasti jednakom primjenjivale zakon na sve udružbe, neki promatrači smatraju da je zakon restriktivan i kontrolirajući. Na primjer, zakon predviđa da se udružbe ne moraju registrirati ako im se zakoniti ciljevi smatraju trivijalnim ili ako im se imovina smatra nedostatnom za obavljanje zakonitih djelatnosti. Zakon usto dopušta vlasti da utječe na imenovanje rukovodećeg tijela udružbe.

c. Vjerska sloboda

Vidi *Međunarodni izvještaj o vjerskim slobodama* Ministarstva vanjskih poslova na www.state.gov/j/drl/irf/rpt.

d. Sloboda kretanja, interno raseljene osobe, zaštita izbjeglica i osobe bez države

Ustav i zakon predviđaju slobodu kretanja unutar zemlje, putovanja u inozemstvo, emigracije i povratka u domovinu, a vlada je uglavnom poštivala ta prava u praksi. Vlada je surađivala s Uredom UN-ovog visokog povjerenika za izbjeglice (UNHCR) i drugim humanitarnim organizacijama na pružanju zaštite i pomoći interno izmještenim osobama, izbjeglicama, povratnicima iz izbjeglištva, tražiteljima azila, osobama bez države i ostalim osobama od interesa.

Emigracija i povratak u domovinu: Hrvatski je ministar vanjskih poslova 7. studenog u Beogradu potpisao zajedničku deklaraciju s ministrima vanjskih poslova Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije kako bi se stalo na kraj izmjehavanju te kako bi se osigurala trajna rješenja za ranjive izbjeglice i interno raseljene osobe. Vlada je pristala sudjelovati u zajedničkom regionalnom višegodišnjem projektu koji će se predstaviti na donatorskoj konferenciji u travnju 2012. godine.

Izbjeglice koje su se vraćale u zemlju kao državljeni drugih bivših jugoslavenskih republika, a ne kao hrvatski državljeni, nailazile su na prepreke u dobivanju stalnog boravka. Zakon dopušta tim bivšim stalnim stanovnicima da odmah zatraže privremeni boravak bez ispunjavanja uvjeta koji vrijede za ostale strance. No vlada nije dosljedno primjenjivala tu odredbu, što je rezultiralo neizvjesnošću i odgađanjem integracije povratnika. Stalni boravak olakšava rješavanje ostalih pitanja u vezi statusa, uključujući prijavljivanje za kupnju stana, čime se promiče održiv povratak izbjeglica. Novi zakon o strancima donesen u listopadu olakšao je tu prilagodbu statusnog procesa.

UNHCR je u rujnu kritizirao vladu zbog naplaćivanja bivšim osobama sa stalnim boravkom 400 kuna (\$68) za mjesečno zdravstveno osiguranje, što je preduvjet za produljenje dozvole boravka. UNHCR je izjavio da taj uvjet nema pravnu osnovu i da su naknade preskupe za mnoge izbjeglice. UNHCR je tijekom godine zabilježio i 62 slučaja kad je Sigurnosno-obavještajna agencija (SOA) stavila manjinske povratnike, bivše osobe sa stalnim boravkom u Hrvatskoj (nehrvatske državljanе koji su prije rata imali prebivalište u Hrvatskoj) koje su se nakon rata vratile u Hrvatsku prije više godina, na listu osoba koje predstavljaju prijetnju nacionalnoj sigurnosti. Taj im je status onemogućio naturalizaciju te su bili suočeni s protjerivanjem. SOA je potvrdila taj problem i prilagodila sustav na način da se isključe samo poznati suradnici terorističkih organizacija ili skupina koje su djelovale protivno interesima Hrvatske (poput izravnih protuobavještajnih aktivnosti protiv Hrvatske).

UNHCR je zabilježio da su mnogi od tih slučajeva riješeni nakon

intervencije SNV-a.

Vlada je poduzela korake kako bi priznala zakonske i upravne isprave izdane od strane entiteta koji nisu bili pod kontrolom ove zemlje tijekom rata od 1991-1995. Vlada je u srpnju izvijestila da je zaprimila otprilike 24.300 zahtjeva za priznavanjem i da je donijela odluku u otprilike 95 posto tih predmeta. Vlada je tijekom godine odobrila isprave u otprilike 55 posto predmeta o kojima je odlučivala. Međunarodni promatrači su zabilježili značajna odstupanja između regionalnih ureda gdje stope odobravanja variraju čak 50 posto, a ta su odstupanja dovela u pitanje pravednost sustava odobravanja. Vlada je odgovorila da je odstupanje posljedica nedostatka dokumentacije dostupne u nekim regijama te je tijekom godine poduzela korake kako bi podnositeljima zahtjeva pomogla ishoditi tu dokumentaciju, no s ograničenim uspjehom. Hrvatska i Srbija su se tijekom godine više puta sastale u sklopu radne skupine sa zadatkom pronalaženja adekvatnih pravnih rješenja za probleme u vezi priznavanja isprava i pitanja mirovine. Zemlje su pristale prihvatići stručnjaka financiranog od strane EU koji će im pomoći da riješe to pitanje.

Hrvatska je vlada s prosincem zabilježila povratak 398.427 izbjeglica i interno raseljenih osoba od 1995. godine, od kojih su 132.921 pripadnici srpske manjine. UNHCR je izvijestio da je 54 posto tih povrataka stalno, dok se ostatak odnosi na jednokratne povratke ili povratke gdje osobe neprestano putuju između dviju adresa. Međunarodne su organizacije navele slabo stanje regionalnog gospodarstva, uključujući nedostatak radnih mjesta i kašnjenje s dobivanjem trajnog smještaja za bivše korisnike stanova u društvenom vlasništvu (nositelje stanarskog prava) kao glavne prepreke povratku.

Međunarodna je zajednica, uključujući UNHCR, izrazila zabrinutost u vezi promjena zakona koji je omogućio darivanje stanova u državnom vlasništvu izbjeglicama na diskriminirajući način, jer su primatelji većinom bili bosanski Hrvati ili lokalni Hrvati te eventualno nešto Srba ili drugih manjina. Vlada se na kraju godine nije očitovala o ovom problemu.

Vladin program za rješavanje zahtjeva osoba, uglavnom Srba koji su prije rata bili nositelji stanarskog prava u stanovima u društvenom vlasništvu, no koji su ta prava izgubili tijekom ili neposredno nakon rata, nastavlja se polako. Prema UNHCR-u, od 1995. godine do kraja studenog bilo je ukupno 14.688 zahtjeva za rješavanje stambenog pitanja. Od 8.715 odobrenih zahtjeva, stanovi su dodijeljeni u 7.979 predmeta, a dodjela se čeka u preostalih 736 predmeta. Od ukupnog broja zahtjeva, 4.804 ih je podneseno za povratak u gradska područja, od kojih su 1.602 odobrena. Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva je tijekom godine ostvarilo svog cilj iz 2009. od 2.070 stambenih jedinica. Vlada je toj brojci dodala još 169 predmeta tijekom godine, što je UNHCR potvrđio. U rujnu su se srpske nevladine udruge žalile da vlada kasni s postavljanjem ciljeva tijekom 2010. i 2011. godine, što su nevladine udruge protumačile kao nedostatak posvećenosti, no vlada je te napore opisala kao značajne, posebice u teškim finansijskim

vremenima. Vlada predviđa da će se od 2012. do 2014. godine u sklopu stambenog zbrinjavanja dodijeliti dodatnih 2.150 stambenih jedinica.

Vlada je 3. ožujka donijela odluku od stambenom zbrinjavanju povratnika koji su bivši nositelji stanarskog prava u gradskim područjima (odnosno izvan područja zahvaćenih ratom). Vlada je u studenom produljila rok za prijave za stambeno zbrinjavanje u gradskim područjima do 30. travnja 2012. jer je broj podnositelja prijava bio manji nego što se očekivalo (odnosno otprilike 500 obitelji s 1.500 osoba). Vlada je provela informativnu kampanju koja se sastojala od televizijskih emisija u Srbiji te je podijelila 8.000 letaka putem mreža nevladinih udruga u regiji. Srpske nevladine udruge, uključujući SNV, žalile su se da su kampanje nedostatne i djelomično odgovorne za relativno mali broj prijava. Vlada je odgovorila održavanjem prezentacija udrugama izbjeglih Srba zajedno s UNHCR-om u Banja Luci u Bosni i Hercegovini te u Beogradu u Srbiji.

U cilju promicanja dalnjeg povratka izbjeglica i pomaganja izbjeglicama koje su se već vratile, vlada je krajem 2010. godine pokrenula program kojim bi se tim izbjeglicama omogućilo da se vrate u gradska područja i kupe stanove u državnom vlasništvu ispod tržišne vrijednosti. Isto je pravo već dano izbjeglicama koje su se vratile na manje razvijena područja zahvaćena ratom. No do kraja prosinca nije okončana nijedna transakcija. SNV je pozdravio tu mjeru, no bio je nezadovoljan činjenicom da do prosinca nisu uvedeni jasni kriteriji za računanje godina provedenih u izbjeglištvu po kojima se određuje kupoprodajna cijena te da su troškovi previsoki. Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva je u svojih 10 regionalnih ureda poslalo upute o načinu izračuna tih godina. Vlada je prihvatile obvezu priznavanja godina izbjeglištva počevši od datuma kad su izbjeglice izbjegli iz svojih stanova te tako naznačila spremnost na prihvatanje posrednog dokaza o bijegu.

Interni raseljene osobe

Do 2. rujna vlada je zabilježila 2.084 interni raseljenih osoba, od kojih su 1.636 Srbi. S obzirom da se taj broj nije promijenio od 2008. godine, UNHCR je osporio točnost vladinih brojki. Ti su Srbi čekali priznanje da su integrirani u trenutno mjesto kamo su raseljeni ili su čekali pomoć za obnovu od države. UNHCR je prijavio da je u prosincu bilo otprilike 1.700 neriješenih zahtjeva za pomoć za obnovu, od kojih su većinu podnijeli pripadnici srpske manjine. UNHCR očekuje da će pomoći početi nakon što u 2012. godini otpočne sljedeći redovni ciklus gradnje. 20 žalbi se trenutno rješava u vezi te pomoći.

Zaštita izbjeglica

Pristup azilu: Zakoni zemlje predviđaju odobravanje azila i izbjegličkog statusa, a vlada ima sustav za pružanje zaštite izbjeglicama. Vlada je prijavila da je do rujna 579 osoba podnijelo zahtjev za azilom, od kojih je sedam osoba dobilo izbjeglički status, a petoro ih je dobilo dodatnu zaštitu (zaštita koja se daje podnositelju

zahtjeva čija situacija nije predviđena Konvencijom o statusu izbjeglica iz 1951.).

Hrvatska ima dobro razvijen sustav za azil, a utvrđivanje izbjegličkog statusa se utvrđuje za sve podnositelje zahtjeva. Hrvatsku se još uvek doživljava kao tranzicijsku zemlju te većina tražitelja azila nastavlja svoj put prema EU.

Sigurna zemlja porijekla/tranzita: Zemlja nije odbijala zahtjeve za azilom na temelju sigurne zemlje porijekla jer vlada nije sastavila popis sigurnih zemalja te i dalje ispituje sve zahtjeve od slučaja do slučaja. Prema izjavi UNHCR-ovog ureda u Hrvatskoj, brojni su državljeni trećih zemalja pokušali protuzakonito ući u Hrvatsku, od kojih su mnogi bivši tražitelji azila u Srbiji. Ukoliko ti ilegalni migranti izričito ne zatraže azil u Hrvatskoj, Hrvatska većinu vraća u Srbiju na temelju bilateralnog sporazuma o povratu. Prema izjavi UNHCR-a, sustav za azil u Srbiji slabo funkcioniра jer se teško nose sa smještanjem mnogobrojnih podnositelja zahtjeva te su i dalje poveznica za migracijske tijekove iz Grčke i Turske.

Zabrana vraćanja: U 2011. godini nisu zabilježeni slučajevi zabrane vraćanja. Zemlja je u zakonu i praksi u pravilu pružala djelotvornu zaštitu od protjerivanja ili vraćanja izbjeglica u zemlje gdje bi im slobodan život bio ugrožen zbog rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj skupini ili političkog mišljenja.

Osobe bez državljanstva

Državljanstvo proizlazi iz rođenja na teritoriju zemlje ili preko jednog roditelja. Populacija osoba bez državljanstva, odnosno apatridna populacija ne može se precizno procijeniti zbog nedostatka sveobuhvatnih mehanizama za utvrđivanje tog statusa. Prema procjenama UNHCR-a i romskih nevladinih udruga, u zemlji je bilo 500 Roma bez državljanstva te dodatnih 1.000 kojima je prijetila apatridnost. Većina Roma bez državljanstva dolazi iz drugih republika bivše Jugoslavije te imaju teškoće s pribavljanjem isprava potrebnih da se upišu kao hrvatski državljeni. Romi bez državljanstva imali su probleme s pristupom državnim servisima. UNHCR procjenjuje da su u rujnu u zemlji 172 osobe bile pod prijetnjom apatridnosti, uglavnom zbog raseljavanja tijekom ratova u regiji nakon raspada Jugoslavije.

3. odjeljak - Poštivanje političkih prava: Pravo građana na promjenu vlasti

Ustav i zakon omogućavaju građanima o da mirnim putem promijene svoju vladu, a građani su to pravo u praksi ostvarivali putem periodičnih, slobodnih i poštenih izbora na temelju općeg biračkog prava.

Izbori i političko sudjelovanje

Nedavni izbori: Parlamentarni izbori održani 4. prosinca odvijali su se u pluralističkom okruženju, a prema izjavi ograničene promatračke misije OSCE-

ovog Ureda za demokratske institucije za ljudska prava, provedeni su na stručan i transparentan način. No ta je skupina zabilježila da bi trebalo poduzeti dodatne korake kako bi se poboljšao zakonski okvir, posebice u pogledu popisa birača i veličine izbornih jedinica.

Participacija žena i manjina: U saboru sa 151 zastupnikom bile su 33 žene, a od 22 člana vlade četiri su bile žene, uključujući potpredsjednicu vlade te ministricu vanjskih poslova. Od 13 sudaca Ustavnog suda pet je bilo žena, uključujući predsjednicu suda, a od 40 sudaca Vrhovnog suda bilo je 20 žena uključujući i potpredsjednicu.

Zakon koji uređuje ravnopravnost spolova zahtijeva da političke stranke usklade zastupljenost spolova na listama kandidata za lokalne i nacionalne izbore, kao i u izborima za mjesta u Europskom parlamentu. Do sljedećih lokalnih izbora koji bi se trebali održati u svibnju 2013., udio bilo kojeg spola ne bi trebao biti manji od 40 posto. Zakonom su predviđene novčane kazne za povredu ove odredbe. Lokalne su nevladine udruge kritizirale taj zakon jer smatraju da su novčane kazne premale da bi sprječile povrede te da je vlada rijetko provodila ranije zakone o kvotama. Kandidatkinje su zauzele 30 posto na listi kandidata Kukuriku koalicije koja je pobijedila na parlamentarnim izborima u prosincu, dok su na HDZ-ovoj listi kandidatkinje imale udio od 22 posto.

Zakonom su tri mjesta u Saboru rezervirana za zastupnike Srba, a dodatnih pet mjesta je predviđeno za ostalu 21 priznatu skupinu nacionalnih manjina. Svi birači iz nacionalnih manjina mogu birati između glasanja na općim parlamentarnim izborima i glasanja za kandidate na deklariranoj listi nacionalne manjine. Srbi i ostale etničke manjine u načelu mogu osvojiti dodatna mjesta po tom sustavu ako kandidati njihovih manjinskih skupina dobiju dovoljno glasova u jednoj ili više općih izbornih jedinica. Političke stranke koje se ne temelje na nacionalnosti postavile su Srbe na neke vodeće položaje na listama kandidata. Stoga nova vlada ima više etničkih Srba na mjestima ministara, uključujući potpredsjednike vlade. Prema evidencijama koje političke stranke objavljaju na kraju godine, stranke su ostale u okviru granica potrošnje za kampanje, odnosno ukupno 15 milijuna (\$2,6 milijuna) po stranci ili koaliciji u svih 10 izbornih jedinica.

4. odjeljak - Korupcija dužnosnika i transparentnost vlasti

Zakonom je predviđen kazneni progon za službenu korupciju, a državno odvjetništvo i policija su uglavnom djelotvorno provodili te zakone. Pokazatelji Svjetske banke o vladanju ukazuju da korupcija postoji kao problem u zemlji.

Državni odvjetnici uz USKOK-a i policijski Uredi za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta bili su glavna tijela u zemlji odgovorna za borbu protiv korupcije. Specijalni odjeli na četiri najveća županijska suda u zemlji vodili su predmete organiziranog kriminaliteta i korupcije. Sektor za sprečavanje korupcije

Ministarstva pravosuđa nastavio je pratiti provedbu mjera za sprečavanje korupcije u svim organima vlasti.

Bivši premijer Ivo Sanader je 18. srpnja izručen iz Austrije na temelju istražnog naloga. Sanadera se optužuje za zloporabu položaja i ratno profiterstvo dok 1994. i 1995. godine radio kao zamjenik ministra vanjskih poslova... Naime, državni odvjetnik je optužio Sanadera za primanje 7 milijuna austrijskih šilinga provizije (\$658.000 po današnjem tečaju) u zamjenu za posredovanje u odobravanju kredita austrijske Hypo banke Hrvatskoj u iznosu od 140 milijuna šilinga (\$13 milijuna). Suđenje Sanaderu za Hypo banku počelo je 3. studenog. Državni odvjetnik je u odvojenom predmetu optužio Sanadera i za primanje provizije u iznosu od 10 milijuna eura (\$13 milijuna) od predsjednika uprave mađarske naftne kompanije MOL u zamjenu za prava upravljanja hrvatskom naftnom kompanijom Industrija nafte (INA). Županijski sud u Zagrebu je 7. studenog odobrio optužnicu za slučaj INA-MOL. Sud je 8. studenog objedinio te optužnice (Hypo banka i INA-MOL) temeljem zahtjeva državnog odvjetništva. Objedinjeno je suđenje počelo 10. studenog.

Prilikom istraživanja navodne Sanaderove korupcije u drugoj istrazi pod nazivom slučaj Fimi Media, državni odvjetnici su otkrili dokaze da je HDZ navodno koristio "nezakonito stečena sredstva" za financiranje rada stranke. Državno je odvjetništvo pokrenulo kaznenu istragu protiv HDZ-a i 9. prosinca podiglo optužnicu protiv stranke, kao i Sanadera, bivšeg glasnogovornika vlade Ratka Mačeka, bivše HDZ-ove blagajnice Branke Pavošević, bivšeg HDZ-ovog rizničara Mladena Barišića i još nekoliko optuženika. Državno odvjetništvo navodi da se skupina udružila kako bi HDZ-u osigurala nezakonito financiranje u iznosu od najmanje 31,6 milijuna kuna (\$5,4 milijuna) te da je Sanader primio najmanje dodatnih 15 milijuna kuna (\$2,5 milijuna).

U 2010. godini, posljednjoj godini za koju su bili dostupni podaci, USKOK-u je prijavljeno 1.101 osoba, a od tih 1.101 prijava 925 se odnosilo na korupciju. Pokrenute su istrage protiv 249 osoba, od toga 126 radi korupcije. U 2010. godini su optužene ukupno 302 osobe, od toga 195 za korupciju (ta brojka obuhvaća osobe čije su istrage pokrenute ranijih godina i 2010.). Sudovi su 2010. godine donijeli presude za 514 osoba, od čega ih je 478, odnosno 93 posto, osuđeno. Od 155 osoba kojima se 2010. godine sudilo radi korupcije, osuđeno ih je 140 (više od 90 posto).

Zakon zahtijeva da javni dužnosnici prijave svoju imovinu. Većina je vladinih dužnosnika ispunila taj zahtjev, premda su se pojavila pitanja u vezi temeljitosti i djelotvornosti sustava, kao i nepreciznosti vrsta obuhvaćene imovine.

Zakonom je predviđeno pravo javnosti na pristup informacijama tijela javne vlasti, no nevladine su se udruge žalile da vlasti taj zakon ne provode učinkovito i djelotvorno.

5. odjeljak – Vladin stav o međunarodnom i nevladinom istraživanju navodnih povreda ljudskih prava

Razne su domaće i međunarodne skupine za ljudska prava uglavnom radile bez ograničavanja od strane vlasti te istraživale i objavljivale svoje nalaze u predmetima vezanima uz ljudska prava. Vladini su dužnosnici često surađivali i davali odgovore o svojim stavovima.

UN i druga međunarodna tijela: Tužitelj Serge Brammertz iz Tužiteljstva ICTY-a izjavio je 6. lipnja pred Vijećem sigurnosti UN-a da su od vlade uglavnom dobiveni pravovremeni i adekvatni odgovori na ICTY-ove zahtjeve za svjedocima i dokazima. No Brammertz je napomenuo da je "ostvaren ograničen napredak u lociranju nestalih vojnih dokumenata iz operacije Oluja", velike vojne operacije koju su oružane snage 1995. provele protiv okupatorskih snaga Srba. Brammertz je napomenuo da je ICTY unatoč nestalim dokumentima 15. travnja mogao osuditi umirovljene generale Gotovinu i Markača za ratne zločine, uključujući umiješanost u "udruženi zločinački pothvat" radi protjerivanja Srba, a na temelju dokaza izvedenih na suđenju. Brammertz je 7. prosinca izjavio da "s obzirom da trenutno nema suđenja optuženim osobama, moj ured izdaje puno manje zahtjeva za pomoć prema hrvatskim vlastima". Istaknuo je da je "odjel za suradnju s međunarodnim sudovima adekvatno rješavao ograničene zahtjeve koje smo slali". Tužiteljstvo je izrazilo zabrinutost u vezi izjava visokih hrvatskih organa vlasti kojima se "i dalje glorificira protuzakonito ponašanje tijekom rata i osporava nepristranost ICTY-ovih presuda".

Vladina tijela za ljudska prava: Pravobranitelj za ljudska prava je u svome godišnjem izvješću za 2010. godinu istaknuo da su zaprimljene 1.823 pritužbe, 168 više nego 2009. godine. Većina se pritužaba odnosi na trajanje sudske postupaka. Pravobranitelj je usto napomenuo da su upravna tijela, uključujući državne ministre, često ometala njegov rad na način da nisu odgovarala na njegove dopise u vezi pritužaba građana. Pravobranitelj je tijekom 2010. godine u 275 jedinstvenih predmeta dobio odgovor tek nakon nekoliko mjeseci i ponavljanja dopisa, dok za 62 predmeta uopće nije dobio odgovor.

6. odjeljak – Diskriminacija, društveno zlostavljanje i trgovina ljudima

Zakon zabranjuje diskriminaciju na temelju spola, dobi, rase, invaliditeta, jezika ili društvenog statusa, a vlada je u pravilu provodila te zabrane.

Žene

Silovanje i obiteljsko nasilje: Silovanje, uključujući silovanje od strane supružnika, kazneno je djelo koje se kažnjava zatvorskom kaznom u trajanju do 10 godina. U slučaju silovanja s otegotnim okolnostima koje za posljedicu ima smrt ili trudnoću, ili ako je žrtva maloljetnik, kazna se kreće od tri do petnaest godina.

Do prosinca je policija zabilježila ukupno 52 slučaja silovanja, od kojih je oko 96 posto riješeno. Bilo je 14 slučajeva pokušaja silovanja, od kojih je riješeno oko 85 posto. Službenici nevladinih udruga procjenjuju da na svako prijavljeno silovanje ima 15 neprijavljenih slučajeva. U prosjeku se godišnje prijavljuje 100 do 140 slučajeva seksualnog nasilja i silovanja. Nevladina udruga Ženska soba izjavila je da žene često ne prijavljuju silovanje, posebice od strane supružnika, iz razloga što im nedostaju informacije o dostupnoj zakonskoj zaštiti, srame se, žele izbjegći društveni pritisak i stigmatizaciju, boje se osvete ili su, u slučajevima silovanja od strane supružnika, zabrinute za ekonomске posljedice. Žrtve usto okljevaju prijaviti silovanje, posebice od strane supružnika, jer je to na sudu teško dokazati i zdravstveni radnici, policija i pravosudni službenici nisu obučeni za postupanje sa žrtvama. Ženska je nevladina udruga izjavila da su presude za silovanje od strane supružnika uglavnom bile preblage.

Nasilje prema ženama, uključujući nasilje u braku, ostaje problem. 2010. godine ubijeno je 16 žena i dvije maloljetnice uslijed obiteljskog nasilja. Ubojstva su privukla veliku pažnju medija te se od vlade odmah tražilo djelovanje.

Zakon predviđa da osobe koje nisu žrtva, uključujući policiju, mogu prijaviti obiteljsko nasilje koje se smatra prekršajem, no može se smatrati kaznenim djelom ovisno o težini djela. Kazne se kreću od novčanih kazni u iznosu od 1.000 do 50.000 kuna (od \$170 do \$8.565) do zatvorske kazne u trajanju do 90 dana za prekršajna djela. Počinitelji po zakonu mogu biti osuđeni na zatvorsknu kaznu u trajanju do pet godina za isto djelo ako budu osuđeni za kazneno djelo. Novi je zakon o kaznenom postupku, koji je u cijelosti stupio na snagu 1. rujna, poboljšao zaštitu žrtava silovanja. Primjerice, branitelju optuženog počinitelja nije dopušteno ispitivati žrtve o seksualnoj prošlosti, a prethodni odnos s navodnim počiniteljem se više ne uzima u obzir. Osim toga, žrtve mogu odlučiti da ih ispituje žena ili muškarac te mogu svjedočiti putem video linka kako bi izbjegle susret s počiniteljem. Policija je obiteljsko nasilje prema ženama uglavnom kvalificirala kao prekršaj, što je rezultiralo minimalnim kaznama, posebice u slučaju silovanja od strane supružnika. Policajci su u većini gradskih područja obučeni za postupanje s obiteljskim nasiljem te brzu intervenciju, pružanje sigurnosti žrtvi u odstranjivanje navodnih počinitelja iz obitelji. Policajci u ruralnim područjima uglavnom su slabije obučeni za postupanje u takvim slučajevima.

Prema istraživanju koje su 2010. godine objavili Ženska soba i Ured za ravnopravnost spolova, većina je ženskih žrtava obiteljskog nasilja kritizirala policiju, sudove i centre za socijalnu skrb da su nisu dovoljno korisni. Te su skupine navele preopterećenost poslom i nedostatak obuke i prostora kao glavne prepreke pomaganju žrtvama.

Podrška žrtvama obiteljskog nasilja bila je ograničena. U pravilu se većina usluga financirala privatnim donacijama. Nevladine udruge i lokalne uprave vodile su 17 prihvatilišta. U ožujku je sedam nevladinih udruga predvođenih Autonomnom ženskom kućom koja vodi prihvatilišta za ženske žrtve obiteljskog nasilja

pokrenulo neslužbenu inicijativu za uvođenje zakona koji bi osiguravao dosljedno i trajno financiranje tih prihvatilišta. Vlada je u suradnji sa županijskim, gradskim i građanskim organizacijama financirala prihvatilišta i savjetodavne centre za žrtve obiteljskog nasilja. Pravobranitelj za ljudska prava je izvijestio da je tijekom godine preko 2 milijuna kuna (\$343.000) plaćeno nevladinim udrugama koje vode prihvatilišta za žrtve obiteljskog nasilja. Žrtve obiteljskog nasilja imale su na raspolaganje, besplatne telefonske linije, savjetovanje i pravnu pomoć.

Seksualno uzinemiravanje: Zakon zabranjuje seksualno uzinemiravanje na radnom mjestu, no to i dalje ostaje problem. Sindikati su izjavili da je problem najnaglašeniji u tekstilnoj, kožnoj, trgovačkoj i ugostiteljskoj industriji.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i sindikati izjavili su da je njezin ured radio na mnogim slučajevima seksualnog uzinemiravanja, premda su mnoge žene okljevale poduzeti radnje zbog straha od osvete. Sud je 2010. godine izrekao prvu presudu za seksualno uzinemiravanje u zemlji, osudivši jednog optuženika na šest mjeseci zatvora zbog ponavljanih seksualno šikanirajućih komentara tijekom razdoblja od tri godine. Drugi je optuženik dobio uvjetnu kaznu od četiri mjeseca za uzinemiravanje radnice. Lokalni predstavnici sindikata smatraju da je presudama postavljen važan predsedan.

Reproduktivnaprava: Vlasti su u pravilu poštivale pravo parova i pojedinaca da slobodno i odgovorno odlučuju o broju, razmaku i vremenu rođenja djece. Građani su uglavnom imali informacije i sredstva da to čine bez diskriminacije, prisile ili nasilja.

UNDP je izjavio da je broj prijavljenih žena s HIV infekcijom znatno manji od broja muškaraca, no da se ženama i muškarcima dijagnoza postavlja te se s njima postupa ravnopravno. No smatra se da su žene koje žive na ruralnim područjima i rade kod kuće manje svjesne potrebe za lociranjem i testiranjem od muškaraca. Dijagnoza seksualno prenosivih bolesti se u muškaraca i žena postavlja te se prema njima odnosi ravnopravno.

Diskriminacija: Žene su među radnicima u pravilu slabije plaćene. U travnju je u godišnjem izvješću Državnog ureda za statistiku *Žene i muškarci u Hrvatskoj* istaknuto da žene zarađuju 12 posto manje od muškaraca u većini sektora, kako privatnom, tako i javnom. Kod žena je usto veća vjerojatnost da će biti nezaposlene. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je od listopada do prosinca 2010. provela istraživanje triju najvećih hrvatski tvrtki kojim je utvrđen manjak žena na višim rukovodećim položajima, premda žene općenito imaju višu razinu stručne spreme od muškaraca.

Ured za ravnopravnost spolova odgovoran je za provođenje zakona o ravnopravnosti spolova i formuliranje vladine politike spolova – pravobraniteljica za ravnopravnost spolova pratila je provedbu zakona, uključujući podnošenje obaveznih akcijskih planova za državne institucije i javna poduzeća.

Pravobraniteljica je u svom godišnjem izvješću izdanom u travnju istaknula da se

većina pojedinačnih pritužaba radi diskriminacije odnosi na radna i socijalna prava, dok su pritužbe uglavnom usmjerene prema državnim institucijama i drugim pravnim osobama, a ne prema pojedincima.

Sabor je 15. srpnja usvojio Nacionalnu politiku za ravnopravnost spolova za razdoblje od 2011-2015. godine. Politikom je uvedeno više novina, uključujući poglavlje o ženama u sportovima koji zahtijevaju jednaku zastupljenost u rukovodećim strukturama te bolju zaštitu od nasilja u sportu.

Djeca

Upis rođenja: Državljanstvo proizlazi iz rođenja na teritoriju zemlje ili zemlje jednog od roditelja. Nadležna tijela upisuju sva rođenja u vrijeme unutar zemlje u vrijeme rođenja ili nakon upisa rođenja u inozemstvu. Nekoliko je puta prijavljeno da je neupisivanje rođenja rezultiralo uskraćivanjem javnih usluga, uključujući obrazovanje i zdravstvenu zaštitu djeteta.

Romska djeca koja nisu hrvatski državljanji susretala su se s poteškoćama u pristupu pravima koja proizlaze iz državljanstva. Većina romskih roditelja, posebice u naseljima blizu granice sa Srbijom i Bosnom i Hercegovinom, uključujući Beli Manastir i Slavonski Brod, bili su državljanji neke druge bivše jugoslavenske republike te su često hrvatsko državljanstvo mogli steći tek nakon mukotrpnog višegodišnjeg postupka. Ti roditelji i njihova djeca rođena u inozemstvu nisu imali pravo na besplatnu zdravstvenu zaštitu ili socijalnu pomoć, premda uglavnom nisu imali problema s upisivanjem u škole. Premda statistika nije dostupna, smatra se da je problem raširen.

Zlostavljanje djece: Zlostavljanje djece, uključujući seksualno zlostavljanje, predstavljalo je problem. U prvih devet mjeseci godine, dječja je pravobraniteljica prijavila 1.043 nove pritužbe radi povrede dječjih prava. Zemlja se u prosincu 2010. priključila 18-mjesečnoj kampanji sprečavanja seksualnog zlostavljanja djece Vijeća Europe. U kampanji su korišteni jumbo plakati, leci i mediji kako bi se podigla svijest, a uključivala je razvoj kapaciteta za pomoći žrtvama od strane policajaca, učitelja, te zdravstvenih i socijalnih radnika. Vlada je nastavila svoju kampanju pokrenutu 2008. u suradnji s Vijećem Europe radi sprečavanja tjelesnog kažnjavanja.

Dječji brakovi: Premda statistika nije bila dostupna, smatra se da su dječji brakovi problem u romskoj zajednici. Vanbračne zajednice između osoba u dobi od 16 godina i više bile su uobičajene, a često su potaknute trudnoćom. U nekim su slučajevima te zajednice formalizirane kad su partneri ušli u odraslu dob.

Seksualno iskorištavanje djece: Spolni odnos s maloljetnikom obuhvaćen je kaznenim zakonom, s time da je najmanja dob za seks uz suglasnost 14 godina. Kazne za spolni odnos s maloljetnikom kreću se od jedne do osam godina, no uz otegotne okolnosti poput silovanja koje za posljedicu ima trudnoću ili ponovljenih

seksualnih djela, kazne se kreću od pet do 40 godina. Snimanje ili fotografiranje djece radi pornografskih materijala može se kazniti kaznom zatvora u trajanju od jedne do pet godina, dok izlaganje djece pornografiji za posljedicu može imati novčanu kaznu ili kaznu zatvora u trajanju do godine dana.

U 2010., posljednjoj godini za koju su podaci bili dostupni, Ured glavnog državnog odvjetnika zaprimio je 27 prijava spolnog odnosa s maloljetnicima i djecom, a za to je kazneno djelo osuđeno 19 osoba. Državni odvjetnici su usto imali 86 prijava i 79 osuda radi bludnih radnji s djetetom ili maloljetnikom, šest prijava i šest osuda za zlostavljanje djece radi pornografije te 21 prijavljeni slučaj djeće pornografije na internetu.

Međunarodne otmice djece: Zemlja je potpisnica Haške konvencije iz 1980. o građanskim aspektima međunarodnih otmica djece.

Antisemitizam

Židovska je zajednica u zemlji brojila otprilike 2.300 osoba. Tijekom godina je prijavljivan antisemitski vandalizam i djela s antisemitskim prizvukom.

28. prosinca su u Zagrebu i Splitu održane mise zadušnice za koje mnogi smatraju da su bile u čast Ante Pavelića, fašističkog šefa takozvane "Nezavisne Države Hrvatske", kvislinškog, fašističkog režima koji su uspostavili nacistički i talijanski fašistički okupatori tijekom 2. svjetskog rata. Prema Memorijalnom muzeju holokausta Sjedinjenih Američkih Država, Pavelićev ustaški režim i nacistički okupatori odgovorni su za smrt između 330.000 i 390.000 Srba, 32.000 Židova i 26.000 Roma, kao i tisuća drugih civila. Jedan je službenik Hrvatske biskupske konferencije izjavio da su mise "privatno organizirane". Kao odgovor na te mise, predsjednik Josipović je kazao: "Svjesni smo svih zločina počinjenih u ime ustaške ideologije i uvijek smo osuđivali takve pojave. Cijelo državno vodstvo, bez obzira na stranačku pripadnost, odaje počast žrtvama Pavelićeve ideologije." Ravnatelj Centra Simon Wiesenthal Efraim Zuroff u Jeruzalemu osudio je obrede te ih opisao kao "sramotu za Hrvatsku i Europsku Uniju".

Nepoznate su osobe 29. svibnja ispisale antisemitske grafite na vratima, zidovima i izlogu Centra židovske općine u Splitu. Među grafitima je bio i fašistički slogan "Juden raus" (na njemačkom "Židovi van") te uvredljiva spominjanja sadašnjeg i bivšeg predsjednika Josipovića i Mesića, gorljivih protivnika fašizma. Grafiti su potpisani imenom navijačkog kluba splitske nogometne momčadi Torcide i ultradesničarske Hrvatske čiste stranke prava. Policija je istraživala, no do kraja godine nisu prijavljeni rezultati.

Trgovina ljudima

Vidi *Izvještaj o trgovini ljudima* Ministarstva vanjskih poslova na www.state.gov/j/tip.

Osobe s invaliditetom

Zakon zabranjuje diskriminaciju prema osobama s tjelesnim, osjetilnim, intelektualnim i mentalnim invaliditetom pri zapošljavanju, obrazovanju pristupu zdravstvenoj zaštiti i pružanju ostalih državnih usluga, no diskriminacije je bilo. Zakonom je predviđena mjesecna pomoć u iznosu od 2.200 kuna (\$377) za nezaposlene roditelje djece s invaliditetom.

Zakon također predviđa naknadu za usvojitelje djece. Tijekom godine su 862 osobe s invaliditetom pronašle posao, dok ih je 5.903 ostalo nezaposleno. Gotovo 68 posto nezaposlenih osoba s invaliditetom bilo je nezaposleno dulje od godine dana.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom prijavila je da se većina pritužaba zaprimljenih u njezinom uredu u 2010. godini odnosila na plaćanje socijalne pomoći i mirovina (22 posto), pristup (12 posto), a slijede rad i nezaposlenost, pravna pitanja i zdravstvena zaštita (po 9 posto). Pravobraniteljica je smatrala da su glavne prepreke provedbi Nacionalnog plana deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi usvojenog u ožujku nedostatak usluga u zajednici i nedovoljno razvijena naknada za invaliditet. Ured je aktivno surađivao s nevladinim udrugama koje se bave osobama s invaliditetom.

U pismu bivšoj premijerki Kosor od 20. siječnja, Human Rights Watch i Mental Disability Advocacy Center kritizirali su vladu jer premalo čini da bi deinstitucionalizirala osobe s intelektualnim ili mentalnim invaliditetom. U tom pismu stoji da je 9.000 osoba s intelektualnim ili psihosocijalnim invaliditetom i dalje institucionalizirano, a očekuje se da će taj broj rasti.

Zakon zahtjeva pristup zgradama za osobe s invaliditetom, no vlada ne provodi uvijek ovu odredbu i zakon ne zahtjeva uređenje postojećih objekata. Premda je u velikim gradovima bilo poboljšanja, pristup javnim objektima za osobe s invaliditetom i dalje je ograničen.

Nacionalne/rasne/etničke manjine

Premda se ustavna zaštita od diskriminacije primjenjuja na sve manjine, nastavljena je otvorena diskriminacija i šikaniranje Srba i Roma, posebno na području zapošljavanja.

Srbi su najveća manjinska etnička skupina u zemlji, koja čini otprilike 4,5 posto stanovništva prema posljednjem popisu stanovništva iz 2001. Organizacije Srba su tijekom godine dobivale samo izolirane prijave fizičkih napada i vandalizma usmjerenih prema Srbima. Diskriminacija Srba se nastavlja na više područja, uključujući provedbu zakona, zapošljavanje i stambena pitanja.

Srbi u regijama zahvaćenima ratom bili su posebno podložni društvenom šikaniranju i diskriminaciji. Policija je u srpnju podigla kaznenu prijavu protiv šest

osoba srpske nacionalnosti u selu Podgorje u općini Gvozd blizu granice s Bosnom i Hercegovinom radi nasilničkog ponašanja i prijetnji obitelji hrvatske nacionalnosti. Navodni se incident dogodio tijekom rođendanske proslave u mjesnoj zajednici kojoj su prisustvovali Srbi, Hrvati i Bošnjaci. Jedan je bosanski Hrvat pozvao policiju kako bi se požalio da neki uzvanici pjevaju srpske nacionalističke pjesme i prijete gostima hrvatske nacionalnosti. Policija u početku nije pronašla ništa nepropisno, no tjedan dana kasnije je ispitala i optužila šest osoba srpske nacionalnosti. Mediji srpske manjine javili su da su zakašnjele radnje policije rezultat pritiska od strane lokalnih udruga hrvatskih branitelja.

Manjinske su nevladine udruge istaknule da se govor mržnje nastavlja ne samo na sportskim priredbama, već i u tisku i elektroničkim medijima, uključujući glavne tiskane medije. Srpski su predstavnici kritizirali i govor tadašnje premijerke Kosor 5. kolovoza na proslavi obilježavanja Dana hrvatskih branitelja kao "opasan govor mržnje". Kosor je u govoru izrazila solidarnost s hrvatskim generalima Antom Gotovinom i Mladenom Markačem koje je ICTY prvostupanjskom presudom osudio za zločine protiv čovječnosti i ratne zločine.

Tadašnji je ministar unutarnjih poslova Tomislav Karamarko zabranio spomenik prije njegovog otkrivanja 2. listopada u selu Golubić nedaleko Knina. Spomenik je isplaniralo beogradsko Udruženje izbjeglih Srba iz Hrvatske u spomen osobama srpske nacionalnosti ubijenima ili nestalima tijekom rata od 1991-1995. godine. Ministar je istaknuo da bi strahovi koje bi spomenik izazvao mogli potaknuti etničke nemire na tom području. Lokalni ogrank hrvatskih branitelja tvrdio je da se na spomeniku uz civilne žrtve nalaze imena pripadnika milicije lokalnih Srba.

Srpske nevladine udruge tvrde da lokalne vlasti ponekad odbijaju zaposliti kvalificirane osobe srpske nacionalnosti čak i kad se Hrvati nisu prijavili za posao. Predstavnici srpske manjine su izjavili da oštećene osobe rijetko prijavljuju te odluke upravnim sudovima jer postupak može potrajati godinama, a sudsko rješenje u njihovu korist još uvijek ne bi obvezalo predmetna tijela da zaposle podnositelja prijave.

Zakon predviđa proporcionalno zapošljavanje manjina u javnom sektoru na područjima gdje manjima čini najmanje 15 posto stanovništva, no vlada uglavnom u praksi ne poštuje taj zakon. U rujnu su srpski predstavnici istaknuli da se osobe srpske nacionalnosti i dalje nedovoljno zapošljavaju u vladinim agencijama te rijetko dosežu jedan posto, osim u Ministarstvu pravosuđa (1,53 posto) i Ministarstvu kulture (1,23 posto). SNV je 2010. godine objavio istraživanje koje pokazuje da je broj osoba srpske nacionalnosti zaposlenih u državnoj upravi u opadanju od 2008. godine.

Premda nacionalne manjine imaju pravo osnivati škole, do rujna je sedam srpskih osnovnih škola zatražilo, no nije dobilo službeno priznanje zbog administrativnih prepreka koje srpske nevladine udruge smatraju znakom nedostatka političke volje od strane vlasti. Taj je izostanak službenog priznanja otežao redovni rad škola.

Predstavnici lokalnih Srba istaknuli su da izmjenama i dopunama zakona o besplatnoj pravnoj pomoći pravna pomoć nije postala lako dostupna građanima, posebice građanima srpske nacionalnosti koji žive na ruralnim područjima zahvaćenima ratom u središnjoj Hrvatskoj. Isto tako, neki su vlasnici oštećenih kuća srpske nacionalnosti koje je obnovila vlada godinama čekali na priključke struje i vode, premda su te usluge bile dostupne u obližnjim naseljima gdje žive doseljeni bosanski Hrvati izmješteni u Hrvatsku tijekom ili nakon rata.

Društveno nasilje, šikaniranje i diskriminacija prema Romima i dalje predstavljaju problem. Premda su se samo 9.463 osobe na posljednjem popisu stanovništva iz 2001. izjasnile kao Romi, dužnosnici i nevladine udruge procjenjuju da se broj Roma kreće između 30.000 i 40.000.

2010. godine su trojica policajaca koji nisu bili na dužnosti teško pretukla 20-godišnjeg Roma na benzinskoj postaji u Karlovcu. U lipnju je Općinski sud u Karlovcu osudio jednog od policajaca izrekavši mu uvjetnu kaznu od godine dana.

Romi se suočavaju s rašireним diskriminacijskim preprekama, uključujući pitanja državljanstva, isprava, obrazovanja, zapošljavanja i jezika. Prema izvješću Vijeća Europe, u zemlji samo 6,5 Roma ima stalno zaposlenje, a vlada procjenjuje da 20.000 do 30.000 Roma prima neki oblik socijalne pomoći te se smatra da otprilike preko 90 posto Roma ima prebivalište u Hrvatskoj. Prema izvješću vladinog ureda za nacionalne manjine, pokazatelji društvenog razvoja Roma uvelike se razlikuju diljem Hrvatske – stopa nezaposlenosti na međimurskom području je otprilike 98 posto, u odnosu na 15 posto u Rijeci.

Premda je obrazovanje do osmog razreda besplatno i obavezno, romska se djeca suočavaju s teškim preprekama u obrazovanju, uključujući diskriminaciju u školama i nedostatak obiteljske podrške. Prema izvješću Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, broj romskih osnovnoškolskih učenika se povećao na 4.723 u 2010-2011. s 4.435 koliko ih je prijavljeno 2009-2010. Za školsku godinu 2011-2012. je upisano 4.915 romske djece. Broj romske djece upisane u predškolske ustanove za školsku godinu 2010-2011. bio je 799, što predstavlja povećanje od 36 posto u odnosu na 588 upisanih tijekom prethodne godine. Broj romskih srednjoškolskih učenika upisanih u 2011-2012. bio je 425, što predstavlja povećanje od 33 posto u odnosu na 327 učenika upisanih tijekom prethodne godine. Vlada je sufinancirala otprilike 776.000 kuna (\$133.000) vrtićkih i predškolskih naknada tijekom školske godine 2010-2011. za 400 djece u 49 vrtića. Vlada je podijelila 363 stipendije romskim srednjoškolskim učenicima, dok se broj romskih studenata na studijima za visoku stručnu spremu blago povećao na 29 s 26 u prethodnoj školskoj godini.

U ožujku 2010. godine ECHR je presudio da je država diskriminirala 15 romskih učenika iz Međimurja koji su smješteni u odvojene razrede samo za Rome. Reagiravši na tu odluku, vlada je u rujnu 2010. godine po prvi put uvela i u

potpunosti financirala produljeni 10-mjesečni predškolski program za oko 200 djece u Međimurju. Taj je program nastavljen tijekom godine. Vlada je na nacionalnoj razini promicala zapošljavanje Roma na način da je poslodavcima koji su zapošljavali Rome pokrivala dvogodišnju plaću. Vlada se pridružila EU u izgradnji infrastrukture u romskim naseljima u međimurskom kraju koji naseljava značajan broj Roma. Vlada je do rujna doprinijela 5,2 milijuna kuna (\$891.000) projektima EU u pet naselja na tom području. U kolovozu je vlada potpisala ugovor o obnovi infrastrukture u preostala dva romska naselja u Međimurju, po kojem je osigurala \$675.000, odnosno 25 posto ukupnih sredstava.

Vijeće za nacionalne manjine je tijekom godine dobilo oko 42 milijuna kuna (\$7,2 milijuna) za kulturne programe manjinskih udruga, uključujući tiskanje komunikacijskih materijala.

Društveno zlostavljanje, diskriminacija i nasilna djela na temelju seksualnog opredjeljenja i rodnog identiteta

Društveno nasilje i diskriminacija prema lezbijkama, homoseksualcima, biseksualcima i transrodnim osobama (LGBT) su se povećali.

11. lipnja je održana prva LGBT povorka u Splitu. Mediji su izvjestili da su protivnici prosvjeda i homoseksualaca imali veliku brojčanu premoć u odnosu na osobe u povorci. Organizatori Pridea su upozorili lokalnu i državnu policiju da skupine protivnika homoseksualaca planiraju nasilje i šire govor mržnje putem grafita, letaka i interneta, uključujući Facebook gdje su tisuće osoba izrazile nezadovoljstvo tom manifestacijom. Organizatori su tvrdili da su dužnosnici ignorirali ta upozorenja i da je policija bila na strani prosvjednika. Organizatori su nadalje tvrdili da ih je policija prvobitno spriječila da se okupe u povorci. Prema riječima osoba u povorci i snimkama s manifestacije, policija je dopustila prosvjednicima da okruže osobe u povorci kojih je bilo nekoliko stotina. Organizatori su tvrdili da je policija dopustila prosvjednicima da naočigled skupljaju projektile duž cijelog puta parade. Osobe u povorci su gađane zapaljivim sredstvima, ciglama, velikim kamenjem, jajima, rajčicama i pepeljarama. Osobama u povorci se vikalo "smrt pederima", "Cigani" i "ubit ćemo vas", a neki su prosvjednici protiv homoseksualaca pozdravljali fašističkim pozdravom. Policija je uhitila više od stotinu prosvjednika protiv homoseksualaca. Predsjednik Josipović i tadašnja premijerka Jadranka Kosor osudili su nasilje, no splitski je gradonačelnik Željko Kerum naknadno kazao da su osobe u povorci trebale očekivati takvu reakciju. Vladin je Ured za ravnopravnost spolova, koji je financirao gay pride manifestacije u Splitu i Zagrebu, također osudio nasilje.

Nakon manifestacije u Splitu, u Zagrebu je održan deseti po redu godišnji Gay Pride. U povorci je sudjelovalo oko 4.000 osoba, uključujući istaknute političare. 17 je osoba uhićeno radi ometanja javnog reda, a mediji su izvjestili da je ovo bila najposjećenija i najbolje zaštićena Pride manifestacija u povijesti zemlje.

Društvena diskriminacija LGBT osoba često se manifestirala uvredama, stereotipnim šalama i društvenim predrasudama. Prema izjavama LGBT nevladinih udruga, Međunarodni nogometni savez (FIFA) je novčanom kaznom kaznio Vlatka Markovića, predsjednika Hrvatskog nogometnog saveza, radi njegove izjave da homoseksualci neće igrati nogomet za reprezentaciju dok je on predsjednik.

Drugo društveno nasilje ili diskriminacija

Društvena diskriminacija prema osobama s HIV-om/AIDS-om i dalje je problem. Nevladina udruga Hrvatska udruga za borbu protiv HIV-a i virusnog hepatitisa (HUHIV) prijavila je da su zubari i liječnici opće prakse ponekad odbijali liječiti HIV pozitivne pacijente te da su neke bolnice odgađale operacije jer su ih liječnici okljevali operirati. HIV pozitivni pacijenti koji nisu išli preko zarazne bolnice često su morali čekati na liječenje, a liječnici su ponekad unedogled odgađali operaciju. Bilo je navoda da su centri za transplantaciju odbijali staviti HIV pozitivne pacijente na listu potencijalnih primatelja organa. Osim toga, HUHIV je izjavio da je pravo na zaštitu osobnih podataka mnogih HIV pozitivnih pacijenata povrijeđeno, dok su drugi pacijenti strahovali da će se njihov HIV status otkriti bez njihove suglasnosti.

Premda HUHIV ima anonimnu liniju, izjavili su da je nedostatak javne pomoći za besplatne telefonske linije za HIV pozitivne pacijente problem. Prema izjavi UN-ove tematske skupine za HIV/AIDS i HUHIV-a, neki zakoni ove zemlje sadrže diskriminirajuće odredbe prema HIV pozitivnim osobama. Postoje zakonske odredbe koje propisuju testiranje pod liječničkim nadzorom za određena zanimanja, a u nekim slučajevima zabranjuju zapošljavanje zatvorenika i HIV pozitivnih osoba. Premda je broj slučajeva malen, HUHIV je istaknuo da su slučajevi diskriminacije posljedica nedostatne provedbe zakona o zaštiti osobnih podataka, nedostatka dosljedne, adekvatne zdravstvene skrbi te diskriminacije u školi ili na radnom mjestu. HUHIV je posebno kritizirao propise kojima se HIV pozitivnim osobama zabranjuje da rade kao policajci. Izjavili su da je nedostatak odgovarajućeg seksualnog odgoja u školama doveo do diskriminacije i stigmatizacije osoba s HIV-om/AIDS-om te da djeca često imaju netočnu percepciju rizika dobivanja HIV-a.

7. odjeljak – Radnička prava

a. Sloboda udruživanja i pravo na kolektivno pregovaranje

Većina radnika, uključujući policiju, no bez aktivnih vojnih osoba, ima pravo osnivati sindikate ili se pridruživati sindikatima koje odaberu bez prethodnog odobrenja ili pretjeranih uvjeta. Međunarodna konfederacija sindikata (ITUC) je istaknula da je velika većina radnika zaposlenih u posljednje vrijeme zaposlena na određeno vrijeme te da isti strahuju da im se ugovor neće produljiti ako pokušaju formirati sindikat. ITUC još tvrdi da vlada pod izgovorom zahtjeva EU za uvođenjem liberalizacije tržišta rada smanjuje radnička prava. Zakon predviđa

pravo na štrajk i kolektivno pregovaranje, no uz neka ograničenja. Radnici mogu štrajkati samo na kraju ugovora ili u određenim okolnostima navedenima u ugovoru nakon što prođu mirenje. Prilikom pregovora o novom ugovoru, radnici su dužni proći mirenje prije štrajka. Radnici i uprava moraju zajednički dogovoriti miritelja. Ako se utvrdi da je štrajk protuzakonit, bilo koji sudionik se može otpustiti i sindikat smatrati odgovornim za štetu. Zakon zabranjuje diskriminaciju sindikata i izričito dopušta sindikatima da osporavaju otkaze na sudu.

Radnici u praksi uglavnom slobodno osnivaju sindikate te im se pridružuju. No oko 11 posto radnika u zemlji je na ugovoru na određeno vrijeme s poslodavcem. Najviše su pogodjeni fizički radnici i radnici u maloprodaji, a mnogi poslodavci zapošljavaju nove radnike na probni rok, obično od tri mjeseca, no ne više od tri godine. Radnici s ugovorima o radu na određeno vrijeme ne uživaju iste povlastice kao ostali zaposlenici. Na primjer, radnici s ugovorom na određeno vrijeme nemaju jednostavan pristup bankovnim kreditima i ne mogu jednostavno otvarati kreditne linije. Radnici s ugovorima o radu na određeno vrijeme uglavnom nisu osnivali sindikate ili im se pridruživali.

Sindikati su u pravilu bili neovisni o vlasti i političkim strankama, premda Hrvatske laburiste/Stranku rada, koja je u prosincu osvojila šest mjesta u Saboru, predvodi bivši šef Neovisnih hrvatskih sindikata Dragutin Lesar. U praksi su radnici ostvarivali svoje pravo na štrajk tijekom godine. No bilo je slučajeva šikaniranja i otpuštanja radnika u vezi sindikata, a neučinkovitost sudskog sustava ozbiljno je odgodila i demotivirala pokušaje građana da traže pravdu putem pravnog sustava. Prema ITUC-ovom Godišnjem istraživanju povreda, to je pravo uskraćivano, a mala poduzeća ne podupiru pravo na kolektivno pregovaranje.

b. Zabrana prisilnog ili obaveznog rada

Zakon zabranjuje prisilni ili obavezni rad, uključujući dječji rad, no bilo je slučajeva gdje su odrasle osobe ili djeca podvrgnuti prisilnom prosjačenju i radu, uključujući useljenike u poljoprivrednom sektoru.

Vidi još godišnje *Izvješće o trgovini ljudima* Ministarstva vanjskih poslova na www.state.gov/j/tip.

c. Zabrana dječjeg rada i najniža dob za rad

Najniža dob za zapošljavanje djece je 15 godina. Maloljetnici mlađi od 15 godina mogu raditi ako dobiju prethodno odobrenje od državnog inspektorata rada te ako se utvrdi da se ne očekuje da će dijete fizički ili mentalno patiti zbog rada. Odobrenje se obično traži za snimanje filmskih scena ili za kazališne probe i nastupe. Zakon zabranjuje da radnici mlađi od 18 godina rade prekovremeno, noću ili u opasnim uvjetima. Izmjene i dopune zakona o radu koje su stupile na snagu 1. siječnja dodatno nameću stroge propise o zapošljavanju maloljetnika te zabranjuju njihov rad u radnom okruženju koje bi moglo predstavljati opasnost po zdravlje.

Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva je zajedno s dječjom pravobraniteljicom i Državnim inspektoratom rada odgovorno za provedbu ovog propisa.

Državni inspektorat rada je u 2011. godini zabilježio 51 povredu zakona o radu gdje se radilo o djeci mlađoj od 17 godina. Među tim se povredama kod jedne radilo o djetetu mlađem od 15 godina. Do povreda je uglavnom dolazilo u ugostiteljskom, turističkom, maloprodajnom, prehrambenom, industrijskom, uslužnom i građevinskom sektoru, a odnosile su se na prekovremeni rad ili rad nakon kraja radnog vremena i pogrešno obračunavanje plaća.

Zakon zabranjuje najgore oblike dječjeg rada, uključujući trgovinu djecom. Državna je dječja pravobraniteljica koordinirala napore zemlje da spriječi iskorištanje djece i pomogne u izvlačenju djece iz situacija gdje ih se iskorištava. Inspektorat rada ima 111 inspektora čije dužnosti uključuju inspekcije radi pronalaženja protuzakonitog zapošljavanja maloljetnika. Inspektorat je sve slučajeve povreda koji uključuju maloljetnike proslijedio Uredu dječje pravobraniteljice. Državno odvjetništvo je preuzealo predmete s kaznenim djelima koji su često rezultirali osudama. Djeca, a posebice djeca iz romske zajednice, i dalje se iskorištavaju u najgorim oblicima dječjeg rada, uključujući poljoprivrednu i prisilno prosjačenje.

Vidi još *Nalaze o najgorim oblicima dječjeg rada* Ministarstva rada na www.dol.gov/ilab/programs/ocft/tda.htm.

d. Prihvatljivi radni uvjeti

Minimalna plaća koju je utvrdila vlada je 2.814 kuna (\$482) mjesečno, a minimalna neto mjesečna plaća iznosi između 2.000 i 2.200 kuna (\$342 i \$377), ovisno o olakšicama. Vladina službena granica siromaštva s obzirom na mjesečni dohodak je 2.100 kuna (\$360) za jedno kućanstvo, odnosno 4.410 kuna (\$755) za četveročlano kućanstvo. Vlada je provodila propise o minimalnoj plaći.

Neisplata plaće i kašnjenje s isplatom plaće, kao i neisplata naknada za prekovremeni rad i rad blagdanom i dalje su problem. Prema izjavi inspektorata rada, zakon više ne zahtijeva da se vodi evidencija o broju osoba koje nisu primile plaću. No radnici imaju pravo pokrenuti sudski postupak protiv poslodavca koji nije isplatio plaću radnicima.

Od 2009. godine brojna poduzeća nisu mogla isplatiti plaću radnicima. Ministarstvo financija procjenjuje da 18.000 do 25.000 ljudi nije u određenom razdoblju u 2010. godine dobilo plaću. No jedan je istaknuti sindikalni predstavnik izjavio da je taj trend u opadanju.

Inspektorat je prijavio da je tijekom 2010. godine zatvorio 650 tvrtki na razdoblje od najmanje 30 dana radi povreda zakona o radu u pogledu protuzakonitog rada.

Povrede uključuju zapošljavanje domaćih i stranih radnika bez radne dozvole, zapošljavanje radnika bez mirovinskog osiguranja te zapošljavanje radnika bez zdravstvenog osiguranja. U inspektoratu su istaknuli da premda njihovi službenici i dalje pojačavaju inspekcijske prijave povreda, suci ne izriču kazne razmjerne težini povreda pa su stoga radnje inspektorata neučinkovite. Inspektorat je pojačao suradnju s Ministarstvom unutarnjih poslova, što je dovelo do pojačanih inspekcijskih rezultata velikim brojem povreda utvrđenih tijekom 2010. godine.

Zakon predviđa standardni radni tjedan od 40 sati. Radnici imaju pravo na 30-minutni dnevni odmor, jedan slobodni dan tjedno i najmanje četiri tjedna plaćenog godišnjeg odmora. Zakon daje radnicima pravo na jedan i pol puta veću plaću za prekovremeni rad i ograničava prekovremeni rad na osam sati tjedno. Inspektorat rada mora biti obaviješten ako neki radnik radi prekovremeno u trajanju duljem od četiri uzastopna tjedna ili više od 12 tjedana tijekom kalendarske godine ili ako ukupni prekovremeni rad svih radnika pojedinog poslodavca premašuje 10 posto ukupnih radnih sati u pojedinom mjesecu. Trudnice, majke djece mlađe od tri godine i samohrani roditelji djece mlađe od šest godina mogu raditi prekovremeno samo ako slobodno daju pristanak na takav rad. Izmjene i dopune zakona o radu koje su stupile na snagu 1. siječnja zahtijevaju da trudnice dobiju liječničku potvrdu da su sposobne raditi prekovremeno te da takav rad neće negativno utjecati na njihovo zdravlje ili zdravlje nerođenog djeteta.

Inspektorat je u 2010. godini obradio 15.776 povreda zakona o radu. Inspektorat je nakon obrade poslao 6.736 povreda prekršajnim sudovima na postupanje. Povrede su se odnosile na ugovore o radu, plaćanje za rad, godišnji odmor i neplaćeni i neprijavljeni prekovremeni rad. Nadležna su tijela 2010. godine općinskim državnim odvjetnicima poslala 19 kaznenih postupaka protiv poslodavaca.

Vlada je postavila zdravstvene i sigurnosne norme koje je Ministarstvo zdravstva provodilo, a inspektorat je nadležan za provođenje zakona o zdravlju i zaštiti na radu. U praksi mnogi sektori često nisu ispunjavali norme zaštite radnika.

Inspektorat je u 2010. godini pokrenuo 3.428 prijedloga za prekršajni postupak radi 6.736 povreda sigurnosnih normi. Sudovi su tijekom 2010. godine donijeli 4.944 rješenja o prekršajnim djelima u vezi zaštite na radu, uglavnom u predmetima iz 2007-2008. godine. Inspektorat je izrazio zabrinutost u vezi činjenice da je od 11.932 slučaja vezana uz zaštitu radnika prijavljena tijekom proteklih nekoliko godina sud odbacio 4.315 predmet zbog nastupanja zastare.